

ban uralkodó egységről; a ki bepillantott az emberi lélek titkaiba megismerve a gondolkodás, érzés és akarat lényegét és viszonyát s a ki már megsejtette, hogy az élet küzdelmeiben is ethikai eszmények a vezérsillagok; szóval csak az, a ki szorgalmas tanulmányok és némi tapasztalás által éretté vált az élet és a világ magasabb felfogására. *A Parainesis természetes helye tehát a középiskolai tanulmányok végén van.* Itt kell azt olvastatni, fejtegetni oly módon, hogy az ifjú lélek maradandó kincsévé legyen, belőle merítse ethikai okulását, philosophiai világnézetét s azzal induljon az életbe, e legfőbb nevelő iskolába, hol csak az önnevelés szabályainak s a legnagyobb ethikai eszméknek ismeretével fölfegyverkezve állhatja meg helyét.

Igy Kölcsey lenne a magyar középiskolai ifjuság legfőbb oktatója, a miként oktatója volt korában nemzetének, mely reá kegyelettel visszaemlékezni soha meg nem szűnik.

Szabadka.

TONCS GUSZTÁV.

A KÖZÉPISK. RAJZOKTATÁS SZAKFELÜGYELETE ÉS A TANÁRJELÖLTEK MŰVÉSZETI KÉPZÉSE.

Midőn a czímben foglalt két fontos kérdést egy rövid értekezés szűk keretén belül megbeszélés tárgyává teszem, akkor igen természetes, hogy csak elvi álláspontra helyezkedem és az immár szükségessé vált actualis kérdések lényegét csak körvonalozom. Fentartom magamnak azonban a jogot az iránt, hogy legközelebb, külön-külön mind a két kérdéstről véleményemet részletesebben nyilváníthassam és a kérdések megoldását célzó intézkedések miként való életbeléptetésére concretebb javaslatokat tehessek.

Hogy a czímben jelzett két kérdést egyszerre vetem föl, annak egyszerű magyarázata abban keresendő, hogy a megoldás szempontjából mind a kettőnek számos találkozó pontja van és mindkettőnek megoldása egyaránt fontos és szükséges.

A középiskolai rajzoktatás szakfelügyeletének fontosságáról óhajtván először szólni, kénytelen vagyok kiinduló pontul a *közoktatási pavidon középiskolai alcsoportjában kiállított rajzokat választani.*

A Tanáregyesületi Közlöny júniusi számában egyik kartársam az ezredéves kiállításunkon látható gymnasiumi és reáliskolai rajzokról referált. Jelentésében azonban csakis egész általánosságban az ott föltüntetett eredmények felsorolására szorítkozik, bírálati szempontból azon-

ban nem tárja föl előttünk eléggé a középiskolai rajzoktatás jelenlegi állapotát, a mennyiben az ilyen irányú tapasztalatainak csak elvétve ad kifejezést.

Ez a körülmény ébresztette és érlelte bennem a szándékot, hogy — időt és fáradságot nem kimélve — a középiskolák összes rajzait szintén alapos tanulmány tárgyává tegyem, melynek folytán a rajzok lap-lap után való szemlélése alapján tiszta képet formálhattam magamnak rajzoktatásunk jelenlegi állapotáról. Abbeli tapasztalataimról óhajtok röviden jelentést tenni és remélem, hogy a tisztelt kartárs urak az általános észrevételeimből folyó consequentiák levonásában velem egyetértének. Egy megjegyzést azonban még előre kell bocsátanom t. i. azt, hogy midőn a rajzoktatás állapotáról nézetemet nyilvánítom, egyszersmind az ábrázoló-geometriáról is szólok, habár tudvalevő dolog, hogy ez a studium mint matematikai disciplina a rajzzal egy kalap alá nehezen vonható.

Nagyon jó az az általános benyomás, melyet a laikus a rajzkiállításból nyer, ha a nagy foliansokba kötött rajzok halmazában lapozgat. A szemlélő néha valóban szép, sőt bámulatosan szép eredményeket lát és nem lehet csodálni, ha egyik-másik látogató hangosan is kifejezést ad tetszésének.

Ha tehát ilyen nyilatkozatok alapján rajzoktatásunk állapotára következtetni akarnánk, akkor a tanítást nemcsak eredményesnek, hanem kiválóan sikeresnek is kellene tartani.

A laikus itélete azonban nem mindig helyes. Nem nyilatkozik ugyanis föltétlenül ilyen értelemben a szakember, ki az eredményeket önkéntelenül is kissé kritikai szemmel nézi, sőt nem nyilatkozik így a szülő sem, ki tudja, hogy azok a *«bámulatosan»* szép eredmények egyes esetekben mekkora nehézségek és áldozatok árán érettek el. (Ilyen értelmű megjegyzéseknek föltanúja voltam.)

Láttam szép és kevésbbé szép, tiszta és tisztátalan rajzokat. Láttam olyanokat, melyek tárgyi szempotból a tanterv követelményeinek teljesen megfelelnek; itt-ott olyanokat is, melyek a követelmények minimumát sem érik el, de láttam olyanokat is, melyek a *tanterv követelményeit messze túlhaladják*. — És épen ez utóbbiakról akarok mindenek előtt néhány szót mondani, mert őszintén megvallva, engem a sokaktól megbámult eredmények gondolkodóba ejtettek.

Az ábrázoló-geometriai rajzok szemlélésénél ugyanis néha olyan eredményekkel álltam szemben, hogy megdöbbenéssel kérdeztem: vajjon lehet-e egyáltalában a rendelkezésre álló csékély idő alatt a *tárgyalt anyag körét* tekintve, ilyen eredményeket elérni? Vajjon czélszerű-, sőt tanácsos-e a tanítás e fokán (a középiskolában) ennyit tárgyalni? — Jól tudom, hogy egyrészt a tanulók szellemi képességét tekintve, tehetsége-

sebb és kevésbé tehetséges növendékekkel van dolgunk és jól tudom, hogy ugyanez áll az egyéni technikai ügyességre nézve is; bizonyos továbbá az is, hogy ott, a hol ilyen rendkívüli eredményeket mutatnak be, kétségkívül az elérhető *maximális* eredményt vélik föltüntetni; mind a mellett alig képzelhető, hogy szellemi túlfeszítés és nagymértékű házi munkásság nélkül, azaz egyszóval a tanulók erős túlterhelése nélkül ilyen eredményeket elérni lehetne. (Itt természetesen mindig föl kell tételezni, hogy a bemutatott rajzok valóban a tanítás általános és rendes menetét tüntetik föl, mert még annak lehetőségét sem szabad föltételezni, hogy a rajzok talán directe kiállítási czélokra készültek.)

E téren kisebb bajnak tartom a minden tekintetben esetleg meg nem felelő eredményt, mint az erős túlkapást, mert egy kis iparkodással a ki nem elégtőből nem nehéz kielégítőt teremteni, de sokkal nehezebb ennél a túlbuzgóságnak gátat vetni, azaz kellő mederbe terelni.

Mint fönt említeni bátorkodtam, részletekbe bocsátkozni épenséggel nem szándékozom és nem tartom idevalónak, hogy ama helyekre egyenesen rámutassak, hol a túlbuzgóság jeleit láttam. Egész általánossággal tehát csak annyit mondhatok: *óvakodjunk tanításunk terén mindennemű túlkapástól; azaz ne akarjunk többet végezni, mint a mennyit a középiskolában végezni kell és lehet.*

A rajzok tanulmányozása közben meglepetéssel tapasztaltam továbbá, hogy hányféleképen nyilvánul az egyéni felfogás még más tekintetben is a tanterv követelményeivel szemben.

Önkéntelenül is kérdezzük, honnan van, hogy hasonló fokú iskolák azonos osztályaiban — a végzett tananyag nem mennyisége, hanem tárgya szempontjából — akkora eltérés van?

Ha jelenlegi tanterveink (különösen a gymnasiumi) sok tekintetben revisióra szorulnak is, és ha különösen a rajzoló-geometriára vonatkozó tantervet jelenlegi alakjában nem írjuk is alá az utolsó betűig, azért mindaddig, míg jobbat nem készítünk, mégis ehhez kell ragaszkodnunk. A *tárgyalandó anyag körének nagyságára* nézve a tantervek az egyéni felfogásnak szabad kezét engednek ugyan (a mi egyrészt üdvös dolog, másrészt pedig — mint említeni bátorkodtam — tulzásra vezetett), de elég világosan megmondják, hogy *tárgyi* szempontból miről és mit kell az egyes osztályokban tanítani!

Sajátságos, hogy ilyen szempontból sem mondható rajzoló-geometriai oktatásunk teljesen egyöntetűnek. A legérdekesebb az egész dologban azonban az a körülmény, hogy azon helyeken is, a hol a tantervhez nem ragaszkodnak szigorúan, *nem a tanár felelős és hibás.*

A tanárról bátran mondhatjuk, hogy mindenütt *jóhiszeműleg* járt el, és kötelességét e tekintetben *legjobb belátása szerint* híven teljesítette. Az ok másban keresendő.

Előbb lássuk, miben nyilvánul például az eltérés. (Csak az állami gymnasiumokat és azok tantervét tartom szem előtt, a felekezetiékről nem szólok, mert tantervük az államiakétól eltér.)

Az állami gymnasiumok egyikében p. o. a II. osztályban kizárólag a stereometria elemeit tárgyalták, másik intézetben ugyancsak a II. osztályban, főleg ornamentális rajzzal foglalkoznak és a stereometriának (egyszóval a geometriai résznek) alig lehet nyomát lelni. Ugyanilyen eltérést találtam a görög nyelvet helyettesítő tanfolyam rajzaiban. Egyik helyen a VII. és VIII. osztályban csakis ábrázoló-geometriával foglalkoztak, más helyen csakis szabadkézi rajzzal. (Bár erre a körülményre mentséget találok, mert a nevetségesen kevés heti két órában a tanterv mind a két követelményének alig lehet eleget tennie.)

Miben rejlik tehát oka az ilyen eltéréseknek?

Az eltérés oka abban keresendő, hogy az a tanár, kinek inkább *mathematikai készütsége és képzettsége van, a geometriai dolgokra önkéntelenül is nagyobb súlyt helyez; kinek pedig inkább művészi képzése van, azt hajlama arra bírja, hogy jóformán csakis a szabadkézi rajznak tulajdonít fontosságot.*

A rajzó-geometriát ugyanis egyik helyen az *ábrázoló-geometria tanára — a matematikus — tanítja, más helyen a szabadkézirajz tanára — a művész.*

Ez azonban így nem jól van!

Ha létezik előkészület tekintetében eltérő irány, akkor létezzék egyuttal olyan hely is, a hol az ellentétek kiegyenlítettnek, illetőleg a kellő útra tereltetnek. Létezzék olyan intézmény, mely a különböző készütséggel bíró jelölteknek directe megmutatja, hogy a gyakorlati pályán mit és miként kell tanítani. Tessék tehát a tanárképző-intézet gyakorló főgymnasiumán, végre a rajzó-geometria tanszékét is rendszerezíteni. Tessék a mindeddig még csonka intézetet e tanszék rendszerezésével egészzé alakítani, hogy ama jeles iskola hívatásának valóban minden tekintetben megfelelhessen: mintaiskolává lehessen. Tessék továbbá kötelezővé tenni, hogy minden rajztanár is gyakorlati pályájának megkezdése előtt «valóban» bizonyos időt a gyakorló-iskolán töltsön.

A fiatal rajztanár (és a rajzó-geometria leendő tanára) már ott a gyakorló-iskolában győződjék meg arról, hogy gyakorlati pályáján mennyiben értékesítheti matematikai és mennyiségtani művészi készütségét és hajlamát; lássa, miként kell a kettőt összhangzásba hozni. Különbön a buzgóság heve könnyen elragadja.

Hiába való dolog itt minden egyéb okoskodás. A tanítás mesteriségét a rajztanárnak is épen úgy kell tanulni, mint minden más szakbeli tanárnak. Régen túlhaladott állásponton van, ki manapság is úgy

vélekedik, hogy az egyéni művészi talentum teljesen elegendő ahhoz, hogy valaki jó rajztanár lehessen. (Egyébiránt a gyakorlat is bizonyítja, hogy épen kiváló művészi tehetséggel megáldott egyének nehezebben tudnak a növendékek értelmi fokára leszállani.)

Ezek után még csak a rajzok külső kiállítására vonatkozólag akarok néhány rövid észrevételt tenni.

Láttam, hogy a geometriai rajzokat némely helyen nagy időpazarlással és fáradsággal készült keretekkel látják el. Olyannyira, hogy a rajz a szemlélőre olyan benyomást tesz, mintha a keret a rajz lényegesebb részét alkotná. — Annyi bizonyos, hogy a nagyon egyszerű és izléses keret a rajz szépségét emeli, de a tollrajzokkal és aquarellekkel (néha hibás figurális részekkel) elhalmazott keret a szemlélőre kellemes benyomást nem tehet.

Végül még megemlítem, hogy — nagyon csekély számban bár — találtam olyan rajzokat is, melyek a követelmények legkezdetelegesebb feltételének t. i. a tisztaságnak sem felelnek meg minden tekintetben. Olyan rajzokat nem kellett volna kiállítani.

Ezzel azonban kimerítettem felsorolását a rajzkiállításon észlelt amaz általános tapasztalataimnak, melyek rám nem kedvező benyomást tettek.

A méltányosság követeli, hogy most a jó oldalokat is kellőleg hangoztassam, t. i. azokról szóljak, melyekről mindenki csak teljes elismeréssel nyilatkozhatik.

Részletekbe itt sem bocsátkozván, annyit mondhatok, hogy tekintve azt a *mostoha helyzetet, melyben a tanulók művészeti képzése, t. i. a rajzoktatás a többi tárgyak oktatása mellett eddig részesült, és tekintve az elszigeteltséget, melyben a rajztanár és az ábrázoló geom. tanára studiumával sok helyen van: az eredmény e körülményekhez képest jónak mondható.*

Egészen véve — úgy a szabadkézi rajz — mint a rajzoló- és ábrázoló-geometria tanítása terén elismerésre méltó buzgóság és iparkodás látható. Minden tanár megtette a magáét jóakarattal és — mint már említém — *legjobb belátása szerint.* (Ez utóbbit azért mondom, mert a rajztanár eddig nagy függetlenségnek örvendhetett, a mennyiben t. i. szakmájával nem igen törődtek.)

Tagadhatatlan, hogy minden rajztanárban és ábrázoló-geometria-tanárban megvan a tárgya iránti szeretet és mindegyik jóhiszeműleg járt el. A rajzok szemléléséből azonban kitűnik, hogy hiányzik *eljárásunkban az egyöntetűség*, hiányzik az a *rendszeresség*, mely a többi szakoknál többé-kevésbé megvan.

A rajztanárok jövő generációjára nézve e tekintetben egy intézkedéssel valószínűleg segíteni lehetne, t. i. azzal, a melyét fönt már em-

lítottam. Nyujtsunk a jelölteknek módot, hogy kellő szakvezetés mellett a *gyakorló-iskolán* elegendő időt tölthessenek. Ha a mértékadó körök a növendékek művészeti képzésére végre kellő súlyt helyeznek (mint az hathatós tényezők nyilatkozatából várható), és a fönt említett szükséges intézkedés életbe lép, akkor a bajon remélhetőleg segítve lesz.

Ez azonban csakis a jövőre vonatkozik, a jelenre nézve még egyebet is kellene tenni. — Bizvást föltételezhetjük, hogy minden rajz-tanárban és ábrázoló-geometria-tanárban megvan az öntökéletesítés utáni vágy és ebből folyólag megvan az is, hogy mindegyik örömmel fogadja a jó tanácsot. Azt a jó tanácsot, mely nem az «*elrendelés*» merev álláspontjára helyezkedik, hanem a hol szükséges, kissé buzdít, más helyen kissé fékez, de mindig a legkollegiálisabb megbeszélés alapján nyugszik.

Erre pedig egy intézkedés fog módot nyújtani, t. i. a *szakfelügyeleti intézmény* életbeléptetése.

Szakfelügyeletet óhajtanak a tanárok. Kérik ezt már régen, de szükségét most *határozati javaslat* alakjában a júniusban tartott *második egyetemes tanügyi kongresszuson* is kimondották.

Midőn a szakfelügyeleti intézmény életbeléptetésének fontosságát szintén melegen hangoztatom, ehhez egyúttal még egy speciális kívánságot fűzök, noha jól tudom, hogy e kívánság hangoztatása még kissé korai dolog és könnyen félreértésre is vezethet.

Nyíltan kimondva, nem látnám ugyanis szívesen, ha az intézmény szervezése után a szakfelügyelet olyan egyénekre bíztnék, kik a középiskola szükségleteit a közvetlen gyakorlatból nem ismerik, tehát e tiszt-ség p. o. egyetemi tanárookra háramolnék. — Minden félreértés elkerülése céljából azonnal kijelentem, hogy nagy tisztelője vagyok az egyetemi tanár fogalmához kötött elsőbbségnek, de a dolog természetében rejlik, hogy ez alkalommal az egyetemi tanár közreműködésére számot nem tarthatunk.

Véleményem a következő :

A rajz, rajzoló-geometria és ábrázoló-geometria szakfelügyeletét olyanak képzelem, hogy a szakfelügyelő a tanár egyéniségét a tanításban teljesen érintetlenül hagyva, saját tapasztalatai alapján vele mintegy eszmecserebe bocsátkozzék. (Ha úgy tetszik, négy szem között is.) Azonban a legkollegiálisabb alakba öntött tanácsadással csak arra szorítkozzék a szakfelügyelő, hogy a gyakorlati téren szerzett saját tapasztalatai nyomán a tanárt hasonló eljárásra serkentse, azaz hasonló tapasztalatok szerzésére buzdítsa. Egyéb — talán elüljárói — functiója a szakfelügyelőnek nem lehet. Egyszóval a szakfelügyeletet oly módon kell szervezni, hogy a *teendőket szakfelügyelő és tanár közös megbeszélés nyomán állapítják meg.*

Ha a szakfelügyeletet ilyen módon szervezik, akkor a tanár mindig örömmel fogja a szakfelügyelő látogatását várni, különösen az olyan helyeken, a hol a rajztanár, nemkülönben az ábrázoló-geometria tanára studiumával teljesen elszigetelve áll, a hol t. i. szakmájáról egész éven át senkivel nem beszélhet, mert sem a testületben, sem pedig ösmerősei körében a tárgyhoz értőt nem talál.

Ezért óhajtom, hogy a szakfelügyelettel csak tapasztalt középiskolai tanárok (és pedig fővárosiak és vidékiek egyaránt) bizassanak meg. Oly egyének, kik e téren épen gyakorlatilag működnek és e téren érdemeket szereztek és kik egyéniségök- és általános műveltségöknél fogva a tanárok és a kormány bizalmára egyaránt érdemesek. — Ilyen emberek pedig találhatók körünkben. A vidéken épen úgy, mint a fővárosban a szakfelügyeletre elég alkalmas egyén van, csak méltóztassék nekik működési kört adni,

A szakfelügyelettel nem kellene tehát olyan egyéneket megbízni, kik a középiskola szükségleteit a közvetlen gyakorlatból nem ismerik, tehát olyanokra sem, kik az e fokú tanítás eredményességét esetleg tudományuk magas piedestáljáról ítélik meg. Azzal pedig, hogy az egyetemi tanár szerzett tapasztalatairól a minisztériumnak jelentést tesz, rajtunk segítve nincsen. Ilyen szakfelügyelet nekünk nem kell. — A szakfelügyeletben egy direct módszerre van szükségünk, azt tehát csak magunk gyakorolhatjuk, kik e téren gyakorlatilag működünk.

Befejezésül szabad legyen még egy-két rövid észrevételt tennem.

Úgy vélem, a szakfelügyeleti intézményt a *közoktatási tanács* útján a kormányval kapcsolatba lehetne hozni és hiszem, hogy módot kellene találni, hogy a szakfelügyelet közegei maguk között is érintkezésbe léphessenek. Az egyöntetű eredmény elérése céljából szükségesnek tartanám továbbá, hogy időről-időre rendezendő rajzkiállítások nyomán az elért eredményekről beszámoljanak. Ohajtanám végre, hogy a szakfelügyelői tisztség arra nézve, a kire háramolni fog, *morális értékkel is bírjon*. A megbízatás tehát *olyan helyről és olyan alakban történjék*, hogy az illető *a kormány bizalmának jeléül* vehesse. — Szolgáljon ez ambíciónk tárgyául.

Megjegyzem még, hogy szakfelügyelőket kellene kinevezni egyrészt pusztán a szabadkézi rajzra, másrészt külön szakfelügyelőket csakis az ábrázoló-geometriára. A rajzoló-geometria ellenőrzésére pedig új szakfelügyelők nem szükségesek. E tekintetben az ellenőrzést a szakfelügyelők bármely csoportjából gyakorolhatják.

Az intézmény létesítéséből származó anyagi áldozatokról e helyen szólni ugyan nem szabad, az aggodók megnyugtatóására azonban annyit mégis mondanom kell, hogy a belőle származó költséget olyan minimálisnak képelem, hogy az gondot valóban nem okozhat.

Ezek általánosságban nézeteim a rajzi, a rajzoló-geometriai és ábrázoló-geometriai szakfelüveletről.

Hiszem, hogy az intézmény életbe fog lépni. Hitemet nem arra alapítom, mintha e soroktól, — melyeket nekem ugyan a tapasztalaton alapuló igaz meggyőződés sugallt — csak a legcsekélyebb eredményt remélnék is. Hanem hiszem azért, mert biztos jelek arra mutatnak, hogy a *középiszkolai tanulók művészeti képzésének* a közel jövőben végre nagyobb fontosságot fognak tulajdonítani.

A középiszkolai növendékek művészeti képzésének fontosságát illetékes tényezők nálunk eddig még nem hangoztatták olyan nyomatékosan, mint épen most. — Nemcsak szép, de igaz és magasztos szavak hangzottak *Beöthy Zsolt* ajkairól, mikor a kongresszuson *a középiszkolai tanulók művészeti képzésének fontosságát fejtegette*.

A tanulók művészeti képzésének kérdését részben megoldjuk, ha a szakfelüveleti kérdést megfejtjük.

A második kérdés, melyről néhány szót mondani óhajtok és melynek nem tulajdonítok semmivel sem csekélyebb fontosságot; az *a tanárjelöltek művészeti képzésének actualis kérdése*.

Ez nem új kérdés.

Megpendítették egyesek már régen. Az utolsó időben azonban mind sürűbben emlegették, még végre jelenleg a kérdés megoldásának fontosságát már lépten-nyomon hangoztatják.

Egyenesen rátérve a tárgyra, mindenek előtt megmondom, miről van tulajdonképen szó, mit óhajtunk. Ezzel kapcsolatban kifejezést adok egyéni nézetemnek, miként képzelem én a kérdés megoldását eszközölhetőnek.

Ha a tanárjelöltek művészeti képzéséről beszélnek, akkor első sorban azt értik rajta, hogy a *tanárjelöltek számára gyakorlati rajztanfolyamokat* kell rendezni. Nevezetesen rajzi tanfolyamokat nem a rajz-tanár-jelöltek, hanem a *mathematikusok, physikusok, történettanárok, a földrajz- és természetrajzzal*, stb. foglalkozók számára. Egyszóval azok számára, a kik a gyakorlati pályán a rajzban való jártasságuknak nemcsak hasznát veszik, hanem a kiknek arra egyenesen szükségük van; a kik ugyanis gyakran kénytelenek a tanulók szemeláttára a táblán rajzolni.

Van ugyan a kérdésnek még magasabb, talán ideálisabb oldala is, de súlypontját valóban ez teszi. A rajzi tanfolyamokra tényleg szükségünk van, azokat életbe kell léptetni.

Azt hiszem, végre megjött már annak is az ideje, hogy szakbelileg egyébaránt jelesen képezett fiatal tanárainktól megkövetelhetjük, hogy az előadásaikhoz szükséges rajzolásban némi szakértelemmel páro-

sult gyakorlottságuk legyen, és óhajtánók, hogy a jövőben ki legyen teljesen zárva lehetősége annak, hogy a tanár ez irányban tanítványai részéről kedvezőtlen kritikának tárgya lehessen! Ha a rajzi tanfolyamok fölállításának fontossága mellett csak ez az egyetlen egy körülmény szólna, már ez is elegendő volna, de van még más célja is.

A rajzi tanfolyamban nemcsak arról van szó, hogy a jelöltek szakmájuk speciális kivánalmainak megfelelően a szükséges *táblai előrajzolásban* gyakorlatot szerezzenek, hanem a tanfolyamnak egyuttal az a célja is lenne, hogy egyrészt az *általános műveltséghez tartozó szépművészeti izlésük fejlesztetnék, kis műtörténeti látókört nyernének*, hogy továbbá fogalmat szerezzenek az *alak- és stylantról, a színharmoniaról* stb. Másrészt pedig, a hol fenforog a szüksége, *tudományos alapon nyugvó kis elméleti utbaigazításban részesülnének*. — Ez utóbbit persze úgy értem, hogy a kinek p. o. a földrajz parforce studiuma, gyakorlati utbaigazításokat nyerjen a térképrajzolásban, elméleti és gyakorlati oktatást pedig a fokhálók készítésének különböző módszereiben stb.

A matematikusok- és physikusoktól pedig megkövetelném, hogy e tanfolyam útján az ábrázoló-geometria elemeiben kellő jártasságot szerezzenek.

A rajzi tanfolyam egyszóval kiterjeszkedjék mindenre, a mire a jelöltnek — szakmája speciális követelményerhez képest — ez irányban a gyakorlati téren szüksége lehet és a mire egyetemi tanulmányai folyamán figyelme ki nem terjedt.

Meglehet, hogy vannak, a kik a rajzi tanfolyam fölállítását még mindig fölöslegesnek és czélszerűtlennek tartják. Kik így vélekednek, azoknak nincs igazuk. Jeles természettudósok, kik tudományuk magas színvonalán állanak, nem restelték őszintén bevallani abbéli sajnós tapasztalatukat, hogy művészeti képzésben nem részesültek. Sajnálattal tapasztalják, hogy rajzolni nem tudnak, mert arra lépten-nyomon, úgy tudományos kutatásaikban, mint a tanteremben szükségük volna.

Tudvalevő dolog, hogy a rajzban az egyéni ügyesség és tehetség nagy szerepet visz, de azért ezzel is csak úgy vagyunk, mint más tárggyal. A kiben nincs tehetség, de van egy kis iparkodás, az kellő szakvezetés mellett valamire mégis csak viheti; a tehetségesnél a szakvezetés meg épen fontos, mert a helyes útra tereli.

Merem állítani, hogy *modern műveltségre számot tartó tanárra nézve az általános művészeti képzés fontos kellék*, és állítom, hogy a *művészeti képzés technikai részét tekintve, az előadás elegantiájához tartozik*, ha az előadó ott, a hol annak szükségét látja, *előadását szép és praecis rajzokkal tudja kíséni*.

Ezt egyébiránt a matematikusok is kezdik lassankint belátni, és geometriai idomaik pontosabb rajzolására is némi súlyt helyeznek.

Vannak azonban még mindig elegenden, kik bizonyos verve-vel és különös előszeretettel szögletes köröket és párhuzamos egyenesek helyett egymást metsző görbéket vetnek a táblára ama hagyományossá vált megvető észrevétellel, hogy az ábra teljesen fölösleges, mert csak a lényegben rejlik az igazság.

A kedély- és léleknemesítő általános művészeti képzés alól senkit sem mentenek föl, a rajz, — a technikai rész — alól azonban a philologusokat fölmenteném, mert azoknak arra kevésbé van szükségük.

Ezzel a kérdéssel sokat foglalkozván és irányadó tényezőkkel róla ismételten beszélvén, lelki szememmel tisztán látom, miként oldható meg e kérdés legegyszerűbben.

A tanfolyam föllállítására első sorban két egyetemünk bölcsészeti facultása volna hivatalra, a hol a tanfolyam megtartásával azonban nem az egyetemi tanárt kellene megterhelni, — a ki egyébiránt nem is vállalkoznék reá, — hanem a tanfolyamok gyakorlati jellegénél fogva azok megtartásával *szolgálatlétre kirendelt középiskolai tanárt* kellene megbízni.

Van azonban ennek még sokkal egyszerűbb megoldása. *A rajzi tanfolyam legkönnyebben a tanárképző-intézet budapesti gyakorló-főgymnasiumán szervezhető.*

Azzal, *hogya nevezett intézetnél a rajzoló-geometriai tanszék rendszeresítettnek, kettős czélnak lehetne megfelelni*, egyrészt annak, a mit az első kérdés fejtegetésénél mondtam, t. i. *a rajztanárjelöltek gyakorlati (methodikai) képzésének és vezetésének*, másrészt pedig kellő beosztással *ugyanaz a tanár a többi tanárjelöltek művészeti képzését is vezethetné*, azaz velők a rajzi tanfolyamot megtarthatná. (Az óraszámából is kitelnék !)

Ez a kérdés legegyszerűbb és legolcsóbb megoldásának módja, mert a pénzügyi kérdés itt sem okozhat semminemű akadályt.

Ezekben körvonaloztam néhány halvány vonással azt a két fontos kérdést, mely a legközelebbi jövőben megoldásra szorul.

Újból mondom, remélem, hogy óhajunkat teljesíteni fogják. — Időpont és áramlat kedvező! Kormányunk készséggel szokott segíteni ott, a hol *tényleges* bajok orvoslásra szorulnak, és a hol nem pusztán üres phrasisokat hangoztatnak. Legszívesebben természetesen ott segít, hol az óhaj teljesítése — mint a jelen esetben — latban nyomó anyagi áldozattal nem jár.

Budapest.

HORNISCHKEK HENRIK

